

HIBRID VITARENDEZÉS – GONDOLATOK A MAGYAR KOLLEKTÍV IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS LEHETSÉGES PARADIGMAVÁLTÁSÁHOZ EGY SAJÁTOS NEMZETKÖZI MINTÁN KERESZTÜL*

Sipos Marcell¹

Az elmúlt években a magyar jogérvényesítési eszközök szabályrendszerében végbemenő változások ösztönzésekként kívánok egy olyan, lehetséges, kollektív munkajogi igényérvényesítési lehetőséget bemutatni, amelynek létjogosultsága nem a földtől elrugaskodott gondolataim papírra vetésében manifesztálódik, hanem konkrét nációnál által alkalmazott megoldás, elemző módszerrel történő bemutatásában ölt testet. Ezen ország a fekete kontinens talán legfejlettebb és jelenleg talán a legdemokratikusabb normarendszerrel rendelkező állama, Dél-Afrika.

Választásom azért esett a kontinens déli szegmensén elfekvő, ezen nemzetre, mert a története – így jogtörténete – során két európai nagyhatalom is jelentős befolyással rendelkezett a terület felett. Ezek közül Hollandia, mint az első demokratikusabb berendezéssel megalakult állam, illetve a Nagy-Britannia gyarmati státuszának ráhatásai² érdekes kutatási platformot teremtettek a rugalmasság és gyorsaság attribútumaival fémjelzett alternatív vitarendezés (továbbiakban: AVR), mint napjaink egyre népszerűbb konfliktuskezelési mechanizmusa iránti kutatásomhoz.

Az új, hazai civilisztikai perjog 2018. évi hatálybalépésével az addig jól megszokott jogalkalmazói gyakorlat gyökeres fordulatot vett. A polgári perrendtartás életbelépésének első hónapjai során a norma olyan kihívások elé állította a jogi képviselőket, amelyekhez nem voltak hozzászokva, így a bírósági ügyiratszám a korábbi évekhez képest a töredékére csökkent³. Ezen deficit természetesen ugyanezt a hatást eredményezte a kollektív igényérvényesítés területén, amely során a magyar ítélkezési gyakorlat amúgy is igen gyér statisztikával rendelkezik az ügyek bírósági érkezésével kapcsolatban.

A magánjogi eljárási szabályok elmúlt hónapokban történt konszolidációja ellenére – az 1952. évi polgári eljárásjogi kódexhez képest – továbbra is bonyolult részletszabályok mellett lehet jogvitát kezdeményezni. A szövevényes szabályozás mellett, az eljárásjogi illeték, illetve egyéb költségek sem kedveznek az ügyiratszám növekedésének. A költséges, rugalmatlan eljárások ellensúlyozása érdekében és a vizsgált nemzet AVR mechanizmusának hazai perjogi hasonlósága miatt mindenképp

* DOI 10.21867/KjK/2021.2.12.

¹ Sipos Marcell, PhD hallgató, Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, siposmarcell@mailbox.unideb.hu

A tanulmány megírása az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.

² Davenport, T.R.H. – Saunders, Christopher (2000): *South Africa, A Modern History*, Macmillan Press Ltd.

³ A 2017. évben a régi polgári perrendtartás hatálya alatt összesen 12.667 db munkaügyi peres ügy érkezett éves szinten a bíróságokra, míg ez a szám 2018. évben, az új polgári perjogi kódex hatálybalépését követően kevesebb, mint felére, 6.170-re csökkent (forrás: <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>)

jogalkotói megfontolásra érdemesnek tartom, a következőkben részletezendő dél-afrikai minta egyes elemeit.

A vizsgált nemzetről elmondható, hogy rögzös úton jutott el a ma képviselt státuszáig. Ez a sokszínű, sokszor a megfélemlítésen, szegregáción alapuló társadalmi, politikai múlt óriási hatást gyakorolt a kutatás szempontjából megfigyelés alá vont alternatív vitarendezési módszerek elterjedésében és különböző megoldásaik alkalmazásában.

Mindenekelőtt leszögezendő, hogy Dél-Afrikában az emberek a munkajogi konfliktusok feloldása érdekében előszeretettel nyúlnak a vitarendezés ezen nem tipikus formáihoz. Ennek köszönhetően a tipikus alternatív eszközökön – mint az egyeztetés, közvetítés, döntőbíró – kívül jelen vannak és hasonló szintű népszerűségnek örvendenek az ezen instrumentumok összekapcsolásával létrehozott úgynevezett hibrid AVR módzatok.⁴

Mint közismert Dél-Afrika múltján hatalmas, fekete foltként éktelenkedik az apartheid rendszer. Azonban ezen emberiesség elleni bűncselekmények láncolataképpen, annak bukását követően egy rekonstrukciós folyamat indult az állami politikai és jogszabályi normavilág demokratikussá tétele érdekében. Ezen restauráció eredményeképpen került az innováció középpontjába az AVR.⁵

Egy másik elmélet szerint a nem tipikus vitarendezési fórumok térnyerése a polgároknak az állami rendszerrel szembeni bizalmatlanságához köthető. Ezen bizonytalanság pedig épp az említett apartheid rendszer által generált antiliberális megoldásokkal – például a szakszervezetek „üldözésével” – állítható párhuzamba.⁶ Az 1994-es alkotmányozást követően a demokratikus eszmék addig soha nem látott térnyerésnek indultak.

Az alternatív vitarendezési fórumok bevezetésének jogalkotói indoka Dél-Afrikában sem volt más, mint az eddig vizsgált többi országban. Ezen okok pedig a peres eljárások nagy költségigényében, elhúzódsában manifesztálódtak.⁷ A demokrácia expanziójával azonban nem csak az AVR területével bővült ki az igazságszolgáltatási platform, hanem újra előtérbe kerültek az egyes informális, törzsi bírósági eljárások, mint az igényérvényesítés határmezsgyéjén túli területek,⁸ amely álláspontom szerint már a jogbiztonság alkotmányos követelményének sérelmével fenyegethet.

Az említett szélsőségek után nem meglepő, hogy az AVR a klasszikus változatain túli hibrid, az egyes vitarendezési módszerek és eszközök kombinálásával is jelen van, leginkább a munkajogi igényérvényesítés terület. Ám ezen jelenlét nem teljesen visszhangmentes, ugyanis az egyik legnagyobb kritika ezen metódusokkal

⁴ Jordaán, Barney (2011): Hybrid ADR processes in South Africa, *ADR Bulletin*: Vol. 12: No. 5, Article 2.

⁵ Rapatsa, Mashele (2018): The Commission for Conciliation, Mediation and Arbitration (CCMA) and Alternative Dispute Resolution (ADR) in labour relations in South Africa: an appraisal of efficacy and challenges, *Juridical Tribune*, Volume 8, Special Issue, October, 204-206.

⁶ Kruger, Johan – Tshoose, Clarence Itumeleng (2013): The Impact of Labour Relations on Minority Trade Unions: A South African Perspective, *PER*, Volume 16 No 4, 285-288 (ISSN 1727-3781).

⁷ McEwen, Craig A. (1998): Managing Corporate Disputing: Overcoming Barriers to the Effective Use of Mediation for Reducing the Cost and Time of Litigation, *Ohio State Journal on Dispute Resolution*, Vol. 14. No. 1., 1-27.

⁸ Rautenbach, Christa (2014): *Traditional Courts as Alternative Dispute Resolution (ADR) – Mechanisms in South Africa*, In: Verlag, Dr Kovac.: *The Status Quo of Mediation in Europe and Overseas: Options for Countries in Transition*, Hamburg, 288-329.

szemben, hogy eltorzítják a természetes igazságszolgáltatási rendszert, ami álláspontom szerint a – törzsi bíraskodásnál már említett – jogbiztonság követelményének sérelmével járhat.⁹

Az egyes alternatív vitarendezési eszközök dél-afrikai térnyerését mutatja az előbbieken felvázolt kodifikációs folyamat eredményeképpen megalkotott Munkaügyi Kapcsolatokról szóló törvény. A hivatkozott jogszabály az AVR fórumaként egy önálló, minden egyéb, állami szervtől független intézményt hozott létre a jogviták szervezett keretek között történő lebonyolítása végett.¹⁰ A norma 133. szakaszában rögzíti, hogy az Egyeztető, Közvetítői és Választottbírói Bizottság előtt indult jogviták kettős, osztott szerkezetű eljárási szabályok között folynak. A vitarendezés első szakasza az egyeztetés, ha ez sikertelen, akkor megnyílik a lehetőség az eljárás második szakaszának az igénybevétele előtt.¹¹

Az igényérvényesítés ezen, következő állomása során két út vezet a felmerült kérdés megoldásához. Abban az esetben, ha Munkaügyi Kapcsolatokról szóló törvény előírja a kötelező választottbírói eljárást, illetve, ha a jogvitában részes felek bárki indítványozza akkor a második szakasz választottbírói procedúrát von maga után. Ezen kívül a vitás felek dönthetnek úgy, hogy a peres eljárást választják, így rábízák magukat a Munkaügyi Bíróságok jogértelmezésére és ítéltetésére.¹²

A felvázolt hibrid AVR eljárás az osztott mechanizmus lévén párhuzamba állítható a hazai civilisztikai perjog 2018. évi újításával. Ezen eljárás jogalkotói indoka is hasonló a polgár perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (továbbiakban: Pp.) szerinti költséghatékony, perkoncentráció elvével. A fenti, úgy nevezett *Con-Arb* (*Conciliation-Arbitration*) eljárások bevezetésével a cél pontosan az volt, hogy a lassabb, költségesebb állami igazságszolgáltatási rendszert egy rugalmasabb, gyorsabb, a felek igényeihez szabott, független intézményi rendszerrel rendelkező procedúrával váltsák fel.¹³

További analógiaként vonható le az osztott szerkezet gyakorlati megvalósulása. Az első szakaszként fémjelzett egyeztetés alatt már megkezdődik a jogvita tényeinek a feltárása, a felek – gyakran a mediátorral történő négy szemközti – meghallgatása, azaz az alapok, eljárási keretek meghatározása.¹⁴ A Pp. által bevezetett perfelvételi eljárás, illetve perfelvételi tárgyalással elérni kívánt cél is hasonlóképpen ragadható meg. Ugyanis a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát követően csak nagyon szűk körben ad lehetőséget a jogszabály új tények, bizonyítékok, bizonyítási indítványok előterjesztésére.¹⁵ Így a jogvita keretei az érdemi tárgyalások során csupán minimális mértékben változhatnak, ami egyértelműen elősegíti az eljárás gyors lefolytatását.

⁹ Jordaan, Barney (2011): i.m., Vol. 12: No. 5., Article 2., 105.

¹⁰ Act 66 of 1995, Labour Relations Act, Chapter VII., Part A, 112.

¹¹ Act 66 of 1995, Labour Relations Act, Chapter VII., Part C, 133

¹² Act 66 of 1995, Labour Relations Act, Chapter VII., Part C, 133

¹³ Animashaun, Oyesola – Odeku, Kola O. – Nevondwe, Lufuno (2014): Impact and Issues of Alternative Dispute Resolution in South Africa with Emphasis on Workplace Dispute, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, Vol 5. No 16., 679.

¹⁴ Jordaan, Barney (2011): i.m., Vol. 12: No. 5, Article 2., 105.

¹⁵ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

Álláspontom szerint egy hasonló, kötelező egyeztetést tartalmazó, mediációs előkészítő eljárás hazai bevezetése megfontolandó. Ugyanis ezen preparációs szakasszal nagyban csökkenthető lehet a bíróságokra nehezedő teher. Adott esetben elősegítheti a jogvita kereteinek szélesebb meghatározását, ezáltal a perfelvételi eljárási szak lerövidülhet, ami további költséghatékonyasági, gyorsasági szempontból nem figyelmen kívül hagyható érvként jöhet szóba.

Források jegyzéke:

- Animashaun, Oyesola – Odeku, Kola O. – Nevondwe, Lufuno (2014): Impact and Issues of Alternative Dispute Resolution in South Africa with Emphasis on Workplace Dispute, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, Vol 5. No 16., 679.
- Davenport, T.R.H. – Saunders, Christopher (2000): *South Africa, A Modern History*, Macmillan Press Ltd.
- Jordaan, Barney (2011): Hybrid ADR processes in South Africa, *ADR Bulletin*: Vol. 12: No. 5, Article 2.
- Jordaan, Barney (2011): i.m. Vol. 12: No. 5,, Article 2., 105.
- Kruger, Johan – Tshoose, Clarence Itumeleng (2013): The Impact of Labour Relations on Minority Trade Unions: A South African Perspective, *PER*, Volume 16 No 4, 285-288 (ISSN 1727-3781).
- McEwen, Craig A. (1998): Managing Corporate Disputing: Overcoming Barriers to the Effective Use of Mediation for Reducing the Cost and Time of Litigation, *Ohio State Journal on Dispute Resolutin*, Vol. 14. No. 1., 1-27.
- Rapatsa, Mashele (2018): The Commission for Conciliation, Mediation and Arbitration (CCMA) and Alternative Dispute Resolution (ADR) in labour relations in South Africa: an appraisal of efficacy and challenges, *Juridical Tribune*, Volume 8, Special Issue, October, 204-206.
- Rautenbach, Christa (2014): *Traditional Courts as Alternative Dispute Resolution (ADR) – Mechanisms in South Africa*, In: Verlag, Dr Kovac.: *The Status Quo of Mediation in Europe and Overseas: Options for Countries in Transition*, Hamburg.
- A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény
- Act 66 of 1995, Labour Relations Act